

5. TÜRKİYE - AFRIKA SAVUNMA GÜVENLİK VE UZAY FORUMU 2022 DEKLARASYONU (TASLAK)

5. Türkiye - Afrika Savunma Güvenlik ve Uzay Forumu “Geleceğin Güvenlik Ekosistemi ve Stratejik Dönüşüm için Ortaklık” ana teması altında TASAM Afrika Enstitüsü ile TASAM Millî Savunma ve Güvenlik Enstitüsü tarafından, **04 Kasım 2022** tarihinde **Ramada Hotel & Suites by Wyndham İstanbul Merter**’de yapılan 8. İstanbul Güvenlik Konferansı alt etkinliği olarak eş zamanlı icra edilmiştir.

Forumu çeşitli ülke ve bölgelerden, farklı alan ve sektörlerden konuşmacı ve protokol katılımı sağlanmıştır. Çok sayıda Afrika ülkesinden diplomatik temsilciler ve delegasyonlar da yer almıştır. Forum’da yerli/yabancı uzmanlar, akademisyenler ve diplomatlar tarafından konuşma ve sunular gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Afrika’dan ilgili otoriteler de Forum’da temsil edilmiş, tüm oturumlar kurumsal olarak takip edilmiştir.

Forum’da Türkiye, Afrika ve Bölge’nin günümüz ve geleceğinde hayati önem taşıyan şu konular ele alınmıştır; “3. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ve Yeni Dinamikler”, “Yeni Küresel Bölgesel Dinamikler ve Afrika | Öncelikleri ve Yönetimini Yeniden Düşünmek”, “Yeni Pandemiler; Siber Güvenlik, Gıda Kıtlığı, Üretim-Tüketim Güvenliği”, “Geleceğin Güvenlik ve Savunma Ekosisteminde Birlikte Var Olmak”, “Savunma Sanayi | Kara - Deniz - Hava - Uzay”, “Savunma Sanayi | Polis - Jandarma - İstihbarat - Stratejik Sektörler”.

Forum’da ortaya koyulan aşağıdaki tespit ve önerilerin, ilgili tüm otoritelerin ve kamuoyunun dikkatine sunulması kararlaştırılmıştır:

1. İlk dört Forum’un çeşitli isimlerde yayımlanan deklarasyonlarının içeriği, vizyonu, proaktifliği ve derinliği teyit edilmiştir.
2. Afrika kıtası zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarıyla yüzyıllardır başta Batılı devletler olmak üzere küresel aktörlerin ilgisini çekmektedir. Ancak Soğuk Savaş’tan itibaren siyasi nedenlerle de, küresel aktörlerin dış politika ajandalarında büyük bir öneme sahiptir. Batılı devletler, Rusya, Çin gibi çeşitli küresel aktörler de farklı konularda kendilerini desteklemeleri ve uluslararası alanda siyasi ve sosyo-ekonomik olarak daha güçlü konuma sahip olabilmek için Birleşmiş Milletler’deki en büyük bölgesel grubu oluşturan Afrika devletleri ile iyi ilişkiler kurmayı önemsemektedir.
3. 21. yüzyıldaki küresel gelişmeler neticesinde hegemonik sınırların daraldığı ve bunun etkisiyle, yeni aktörlerin Kıta’da belirginleşen rolleriyle öne çıktığı gözlemlenmektedir. Ticari faaliyetler, kalkınma yardımı ve insani yardımlar ile Sahra-altı Afrika’da boy gösteren bu aktörler, farklı yaklaşım ve araçlar üzerinden zamanla güvenlik alanında da önemli birer aktöre dönüşmektedir.

- İttifakların yeniden şekillendiği bu dönemde Afrika kıtasının üç yeni güvenlik aktörü niteliği kazanan Çin, Rusya ve Türkiye'nin ise faaliyet alanları, araçları ve yaklaşımları arasındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinde kapsamlı bir değerlendirme yapılması önem arz etmektedir.
- 1990'lardan sonra Kıta'da rol oynayan aktörler çoğalmıştır. Bölgede uzun süredir bulunan Batılı aktörlerin yanına Çin, Rusya, Hindistan ve Türkiye eklenmiştir. Çin, özellikle 2005 sonrasındaki dış açılma politikasıyla birlikte yumuşak güç elementlerini kullanarak Afrika ilişkilerini geliştirmeye başlarken, geline nokta Kıta'daki "borç tuzağı diplomasisi" teriminin müsebbibi hâline gelmiştir. Türkiye'nin 1998'deki Afrika Eylem Planı sonrasında yeniden geliştirmeye başladığı Afrika ilişkileri benzer şekilde dış yardımlar kapsamında yapılandırılırken, günümüzde savunma teknolojileri bağlamındaki ortaklığın da önünü açmıştır. Batı Afrika'daki darbeler sonrası meydanlarda sallanan Rus bayrakları, Rusya - Afrika ilişkilerinin boyutunu gündeme getirmiştir. Birçok Afrika ülkesinin Soğuk Savaş dönemindekine benzer güvenlik kaygılarıyla Ruslarla işbirliği yapması, eski bir metodun tekrar Kıta gündemine girdiğini göstermektedir.
- Çin, dünyanın gelişmekte olan en büyük ülkesi iken Afrika "en az gelişmiş", "az gelişmiş" ve "gelişmekte olan" ülkelerin sayıca en fazla bulunduğu kıtadır. Ortak geçmiş, deneyimler, benzer amaçlar Çin ve Afrika'yı birbirine yaklaştırdığından, Soğuk Savaş bitiminden bu yana Çin, sessiz ve muhafazakâr bir pragmatizmle Afrika kıtasındaki varlığını ve etkisini genişletmiştir. 1990'lardan günümüze Çin'in, Avrupalı sömürgeci güçlerin geri çekilmesinden ve bazı pazarlarda varlıklarının azalmasından yararlanıp, sağduyulu ve akıllı bir diplomasi ile Bölge ülkelerinin çoğuna nüfuz ettiği gözlemlenmektedir.
- Çin'in pragmatizmi; Afrika'daki birçok ana aktörle eşzamanlı olarak stratejik bağlar kurarken bu kutupların birbirleriyle ilişkilerini yöneten çatışmalara ve anlaşmazlıklara çekilmekten kaçınması olarak tanımlanabilir. Çin, Afrika ülkelerinde yaptığı yatırımlarla da öne çıkmaktadır. Örneğin 2013'te Çin'in kendi küreselleşme modeli olarak sunulan "Kuşak ve Yol Girişimi", tüm dünyada dikkat çekerken, Ülke'nin dış politikasının önemli bir parçası hâline gelmiştir. Ulaşım, altyapı, eğitim, inşaat malzemeleri ve enerji ağları alanlarındaki geniş bir bağlantıya ve ulusötesi yatırım ağına dayanan Girişim, Çin'in Orta Doğu, Afrika ve Asya'da etkisini genişletmesine olanak tanıyan bütünleşmiş bir pazar inşa etmesini amaçlamaktadır.
- Bugün Kuşak ve Yol Girişimi'nin kapsadığı pazarlara bakılırsa, bu çaba yalnızca Çin sermayesinin fazlasının bu kârlı projelerde kullanılmasına değil, aynı zamanda Çin üretiminin dünya pazarlarını aşması için ihtiyaç duyulan ticaret ve ulaşım yollarının oluşturulmasına da izin vermektedir. Çin'in Afrika kıtasındaki yayılımının artması konusu; çok kutuplu dünya düzeninde Çin'in etkisini anlamak, Afrika'daki faaliyetlerini değerlendirmek ve gelecek günlerdeki uluslararası politikasının da anlamlandırılmasını sağlamak açısından önemlidir.

9. Çin açısından duruma bakıldığında; “Ortak Geçmiş Nosyonu”, bir yandan Afrika'nın barış ve istikrarında denge unsuru olabilme, diğer yandan otoriter rejimleri güçlendirebilme potansiyeline sahiptir. Rusya açısından bakıldığında ise Afrika'da resmî olmayan, asimetrik ve hukuk dışı araçları kullanmasıyla ün kazanmıştır. Rusya, Afrika'da Kıta'nın uzun vadeli istikrarını ve ilerlemesini engelleyen dar stratejik hedefler peşindedir. Rusya'nın Afrika'daki etkisinin artması Avrupa'nın konumunu tehdit etmektedir.
10. Çin'in Afrika'daki yayılcı faaliyetleri, küresel anlamda politik ve bilimsel bir konu başlığıdır. Dolayısıyla bu konudaki politik, istihbari ve operasyonel tartışmalarda, ABD'nin tek kutuplu sisteminin sona erdiği ve - Çin'in gücünü artırdığı - küresel sistemde liderlik konumunu kaybettiği değerlendirmeleri yapılmaktadır. Çin, Afrika'nın sahip olduğu ekonomik potansiyeli de dikkate alarak, Kıta ile ilişkilerini geliştirmek ve çeşitlendirmek istemektedir. Fakat bu durumun, Bölge'de etkin olan ABD ve Fransa gibi diğer büyük güçlerle çeşitli anlaşmazlık ve çatışmalar yaşamasına yol açması da mümkündür. Dolayısıyla, Çin'in Afrika ülkelerine yaptığı büyük mali yardımların ve Sudan, Angola, Nijerya gibi ülkelerle kurduğu ortaklıkların kısa vadede büyük sonuçlar doğuracağı düşünülse de orta ve uzun vadede, Afrika'da politik, ekonomik, demografik ve askerî sorunlara neden olacağı öngörülmektedir. İleride oluşacak yeni şartların, Çin - Afrika ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesi ihtimal dâhilindedir.
11. Rusya'nın kısa sürede toplanıp yeniden küresel güç olma hedefinde Afrika önemli bir stratejik konuma sahiptir. Zengin yer altı ve yer üstü kaynakları yanında, hızla gelişen ekonomileri ve artan tüketim oranları ile Afrika orta ve uzun vadeli yatırımlar için muazzam değerde bir pazar olarak görülmektedir. Bu nedenle Rusya birçok Afrika ülkesinde ticaret ve yatırım girişimlerini artırmaya başlamıştır. Geliştirilen bu ilişkiler neticesinde 2019'da Afrika kıtası ile ticaretinin toplam değeri %17'lik artışla 20 milyar dolara yaklaşmıştır. Ticaretin yanı sıra güvenlik alanında da ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.
12. Fransa Afrika'da güç kaybederken, Rusya'nın artan etkisinden ciddi endişe duymaktadır. Örneğin, Ruslarla kurulacak askerî ilişkilere karşı Malili yetkilileri uyarırken hâlâ eski kolonyal bağlarından güç aldığı ve Rusya gibi Bölge'de yükselen aktörleri bertaraf etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu gelişmeler Moskova ve Paris arasında Afrika'daki çıkarlarına yönelik kıyasıya bir rekabetin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
13. ABD - Çin rekabeti yerine Rusya - Fransa Rekabetinin güç kazanması ve Ukrayna Savaşı ile Afrika'da siyasi bölünmüşlük tehlikesinin oluşması sonucunun yol açtığı güç boşluğunda Afrika'daki güvenlik sorunlarının arttığı üzerinde durulmakta, rekabetin asıl kaybedeninine ise Afrika halkı olduğu vurgulanmaktadır.

14. Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş, zaten Kovid-19'dan sarsılmış olan Afrika'da şok dalgası etkisine sebep olmuştur. Sözde geleneksel müttefikler veya Fransa dâhil Avrupalı ortaklar, özellikle sorunlu Sahel bölgesindeki siyasi krizleri ele almada ve güvensizlik sorunlarını çözmede başarısız olduktan sonra Kıta'dan çekilmişlerdir. Bu kavşakta Afrika Birliği, birçok Afrika ülkesinin karşı karşıya kaldığı sorunları çözmeye yardımcı olmak için sağlam politikalar uygulayabilecek güvenilir stratejik ortağa şiddetle ihtiyaç duymuştur. Çin ve Türkiye, on beş yılı aşkın bir süredir Kıta'da daha aktif yer almaya çalışmaktadır. Hem Çin hem de Türkiye, sırasıyla Cibuti ve Somali'de askerî tesisler kurmuş, her iki ülke de ekonomik, siyasi reformlar ve altyapı gelişmeleri için baskı yapmıştır. Afrika Birliği Kıta'da barışı ve kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlarken, finans ve güvenilir ortak eksikliğinin, Bölge'nin güvensizliğinden ve az gelişmişliğinden kısmen sorumlu olduğu üstünde durulmuştur.
15. 2022'de 18 Afrika ülkesinde seçimlerin yapılması, Kıta'nın demokratik yönetimlere bağlı kaldığını göstermektedir. Angola, Kenya, Libya, Senegal'in yanı sıra Çad, Gine, Mali ve Sudan gibi ülkelerde askerî darbelerden sonra ortaya çıkan durumlar ise belirsizliğini korumaktadır. Afrika Birliği ve Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) askerî darbe geçirmiş bu ülkelerin askerî liderlerini sivil yönetime geçmeleri için teşvik etmektedir.
16. Kıta 2020'deki uluslararası ihracatın %2,1'ine, ithalatın ise %2,85'ine sahip olup küresel ticarete yeterli bir rol alabilmiş değildir. Afrika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi (AFCFTA), gereği gibi uygulandığı takdirde, bu durumun iyileştirilmesine yönelik bir gelişme sağlanabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca Afrika Ödeme ve Anlaşmazlıkları Çözüm Sistemi (PAPSS), Afrika ülkeleri arasında ticaretin kolaylaştırılmasını öngörmektedir. Kovid-19 pandemisinin etkisiyle dijital ekonomi, Afrika'da siyasal önceliğe sahip bir politika hâline gelmiştir.
17. Afrika kıtasına güvenlik açısından bakıldığında birçok sorun öne çıkmaktadır. Bunlar, askerî darbeler ile Etiyopya örneğinde görüldüğü gibi, devlet içi anlaşmazlıkların bölgesel istikrarı tehdit edici hâle gelmeleridir. Mozambik, Batı Afrika'da Boko Haram'ın sebep olduğu durum da dikkat çekicidir. Diğer taraftan, Etiyopya Hükûmeti ile Tigray Kurtuluş Halk Cephesi arasındaki sorunu çözmek birinci önceliğe sahiptir. Zira, mevcut durum kanlı bir savaş potansiyeli taşımaktadır. İklim değişikliği de önemli bir konu olarak ortadadır.
18. Göç konusu da Afrika'nın diğer önemli bir sorunudur. 2022'de iklim etkisiyle, Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu'nda 3,4 milyon Afrikalı mecburen göç etmek durumunda kalmıştır. Bu çerçevede, Afrika Boynuzu'nda görülen kuraklık ile Güney Sudan'daki sel ve su baskınları da göçü etkilemiştir. Afrika Boynuzu'nda süren büyük güvenlik krizi (iç savaş, etnik çatışmalar, dinî aşırılık, terör vb), alt bölgedeki tüm ülkeleri doğrudan etkilemektedir. Bu durum bölgesel düzeyde büyük bir güvenlik krizi, siyasi bunalım ve insani sorun teşkil etmektedir.

19. Uluslararası politika açısından; Çin - Afrika ilişkileri, Çin - Afrika İşbirliği Forumu, Dakar Eylem Planı, 2035 Çin - Afrika Vizyonu (FOCAC) önemli gelişmelerdir. Kenya - Çin ilişkilerinde, milyarlarca avroluk demiryolu kontratı önem arz etmektedir. Kovid-19 salgınının etkisinin devam edeceği değerlendirilmektedir. İslamcı grupların, Sahra-altı Afrika'da - özellikle Gine Körfezi ve Doğu Afrika'da - etkinliklerini artırmaya çalışacakları öngörülmektedir.
20. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı COP27 Zirvesi'nin Kasım 2022'de Kıta'da gerçekleştirilmesi ile iklim değişikliği sorunları ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan, 17-18 Şubat 2022'de Brüksel'de gerçekleşen 6. AB - Afrika Birliği Zirvesi'ndeki "2030 için Ortak bir Vizyon" başlıklı kararlar dayanışma, güvenlik, barış, iktisadi kalkınma için ortak hedefler ortaya konmuştur.
21. Afrika Birliği'nin yarı yargı organı olan Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu, yapay zekâ teknolojilerine ilişkin 473 sayılı kararı kabul etmiş ve yayımlamıştır. Karar, Kıta'da bu anlamda ilk olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Kararda, ortaya çıkan teknolojilerin "anlamli insan kontrolü" altında kalmasını sağlamak için taraf devletlere çağrıda bulunulmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı otonom silah sistemlerine ilişkin Komisyonun almış olduğu 473 sayılı kararın mahiyetine ve muhteviyatına ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktır.
22. Afrika ülkelerinin benzerlikleri ve farklılıklarının oluşturduğu jeopolitik panorama, entegrasyon ve çatışma potansiyelleri açısından ciddi veriler barındırmaktadır. Kıta-ıçi ve uluslararası güvenlik stratejilerinin; Afrika'nın bu niteliklerini istismar etmeyecek ve öncelikle Kıta lehine kazanım olarak görece bir yaklaşımla belirlenmesine ihtiyaç vardır. Afrika kapsamlı, uluslararası askerî stratejilerin Kıta'daki bölgesel güvenlik krizlerini beslediğine dair kaygılar dikkate alınmalıdır.
23. Afrika'nın gerek genel olarak endüstrideki gerekse dar kapsamda savunma sanayiindeki mevcut sorunlar nedeniyle askerî kapasitesini gereği gibi güçlendirememesinin; aşırı "müdahaleci" ve yeni "sömürgeci" eğilimlere zemin hazırladığı yönünde görüşler mevcuttur. "Terör" motifinin kaynaklar üzerinde "rekabet hâlindeki devletlerin sistematik manipülasyonlarının baskı aracı" olarak uzun bir süre daha kullanılmaya devam edeceği anlaşılmaktadır.
24. Kıta'daki göçün de başlıca nedenlerinden olan kalkınma ve güvenlik sorunlarına yönelik yapısal uyumu önceleyen politikalar ters etki yaparak siyasi ve iktisadi krizleri de besleyebilmektedir.
25. Sosyoekonomik dönüşüm, güvenlikten bağımsız olmadığı gibi; bilim, teknoloji ve inovasyondan da bağımsız değildir. Türkiye'nin; savunma, güvenlik, bilişim ve uzay alanında da Kıta'nın gelecek vizyonu ile (Afrika 2063) uyumlu ve karşılıklı kapasite gelişimine katkı sağlayacak, rekabet ve envanter sınırları, stratejik katmanları iyi tanımlanmış yeni bir ekosistem vizyonu geliştirmesi gecikmiş bir ihtiyaçtır. Bu vizyonun, var olan kazanımları karşılıklı yüceltmesi için makro ve sektörel çerçeve program/projelerle desteklenmesinin Afrika ve Türkiye için tercih değil zorunluluk olduğu teyit edilmiştir.

04 Kasım 2022, İstanbul